

ŠIKANOVANIE NA ŠKOLÁCH

Metodický materiál pre učiteľov ZŠ

Šikanovanie je prejavom sociálnej patológie, kde hlavným záujmom je cieľ niekomu ublížiť.

Od jednoduchej agresie sa líši snahou ublížiť druhému a navyše ešte získať ľubovoľnú odmenu vo svoj prospech.

Akákoľvek **definícia** šikanovania by mala obsahovať základné **znaky**, ako sú:

Jasný úmysel ublížiť druhému, či už fyzicky alebo psychicky.

Napr.: bitie, strkanie, krádeže peňazí a vecí, schovávanie a ničenie vecí, ale aj posmievanie, nadávanie a vylúčenie zo spoločnosti ostatných.

Útočníkom môže byť jedno dieťa alebo skupina detí

(asymetrická agresia).

Incidenty sú opakované.

Jednorazová akcia sa väčšinou za šikanovanie nepovažuje.

Nepomer síl medzi útočníkom a obeťou.

Prečo sa treba šikanovaním zaoberať?

- ☉ Deti majú svoje práva
- ☉ Šikanovanie môže existovať v každej sociálnej skupine
- ☉ Následky šikanovania sú vážne (nepozornosť na vyučovaní, psychosomatické ochorenia, záškoláctvo, depresie, úzkostné stavy, pokus o samovraždu)
- ☉ Následky môžu byť dlhodobé
- ☉ Šikanovanie je právne postihnuteľné
- ☉ Nevšímavosť napomáha útočníkom
- ☉ Prevencia sa skutočne vypláca

Priame prejavy šikanovania

- ☉ dieťa je otvorene prehlíadané, odmietané a izolované
- ☉ posmešné poznámky na adresu dieťaťa, ponižujúca prezývka, nadávky, ponižovanie, surové žarty na jeho účet (rozhodujúcim kritériom je, do akej miery je dieťa konkrétnou prezývkou, žartom a pod. zraniteľné)
- ☉ kritika dieťaťa, výčitky na jeho adresu podávané nepriateľským, nenávisným, pohŕdavým tónom
- ☉ príkazy od iných detí podávané panovačným tónom a skutočnosť, že sa im dieťa podriaďuje
- ☉ naháňanie, strkanie, rany, kopanie – i keď nie sú zvlášť silné, je nápadné, že obeť ich neodpláca
- ☉ bitky, v ktorých jeden z účastníkov je zreteľne slabší a snaží sa uniknúť (menšie deti niekedy s plačom)

Nepriame prejavy šikanovania

- ☉ dieťa je cez prestávky často osamotené, nemá kamarátov, ostatní o neho nejavia záujem
- ☉ cez prestávky sa zdržuje v blízkosti učiteľov
- ☉ prichádza neskoro na vyučovanie, vždy chodí všade ako posledný alebo zostáva sám v triede, má nadmernú ospravedlnenú, prípadne i neospravedlnenú absenciu
- ☉ pri skupinových športoch býva často volené do skupiny medzi poslednými
- ☉ ak má prehovoriť pred triedou je neisté, ustráchané
- ☉ pôsobí smutne, nešťastne, stiesnene až depresívne, je plačlivé
- ☉ zhoršuje sa, niekedy náhle, jeho školský prospech, na vyučovaní je nesústredený
- ☉ jeho veci sú poškodené, znečistené, prípadne rozhádzané
- ☉ má znečistený, poškodený odev
- ☉ odreniny, modriny, škrabance, rezné rany a pod., ktoré nedokáže uspokojivo vysvetliť

Jednotlivé priame, či nepriame známky nevypovedajú, že ide o šikanovanie. Dôležitú úlohu zohráva kontext vnútornej situácie, opakovanie a početnosť prejavov.

Ako pomáhať šikanovaným deťom?

V rámci tradičnej pedagogickej odbornosti stratégia pomoci šikanovaným deťom zahŕňa nasledovné kroky:

- ☉ rozhovor s informátormi a obeťami o vonkajších prejavoch šikanovania
- ☉ vyhľadanie vhodných svedkov, o ktorých je predpoklad, že budú pravdivo opisovať situáciu šikanovania
- ☉ individuálne, prípadne konfrontačné rozhovory so svedkami (nesmie ísť o konfrontáciu obeť a agresorov!)
- ☉ zaistenie ochrany obetiam (napr. bezpečný odchod domov zo školy)
- ☉ rozhovor s agresormi, prípadne konfrontácia medzi agresormi (nastupuje až v tom prípade, ak poznáme vonkajší obraz šikanovania a máme zhromaždené dôkazy)
- ☉ pedagóg nesmie u obeť šikanovania vyvolávať presvedčenie, že má na agresora v sebaobrane zaútočiť
- ☉ rozhovor s rodičmi obeť aj agresora (nie spoločne)
- ☉ vo vážnych prípadoch fyzického ublíženia, upovedomiť políciu, detského pediatra
- ☉ kontaktovať pedagogicko-psychologickú poradňu alebo centrum výchovnej a psychologickéj prevencie

Čo s deťmi, ktoré šikanujú?

Ak sa snažíme pochopiť, prečo deti šikanujú, musíme rozlišovať medzi deťmi, ktoré chcú niekoho potrápiť iba krátkodobo, aby si ventilovali svoju okamžitú nespokojnosť, nepohodu, rozrušenie a medzi deťmi, ktoré chronicky šikanujú ostatných a ich správanie je narušené po všetkých stránkach. K šikanovaniu sa môže uchýliť i dieťa, ktoré si už muselo vytrpieť nejaké zlomyseľnosti od iných, alebo sa môže pokúšať o odplatu.

V prípadoch ojedinelého šikanovania a miernych foriem šikanovania

- ☑ pokúste sa zachovať pokoj
- ☑ zistíte či šikanujúce dieťa nebolo v minulosti samo terčom šikanovania
- ☑ snažte sa vytvoriť atmosféru dôvery a zistiť fakty o tom, čo sa prihodilo
- ☑ ak sa vám podarí objaviť príčinu, vysvetlite dieťaťu, že chápete dôvody, ktoré ho k šikanovaniu viedli, ale na druhej strane zdôraznite, že konkrétne správanie nie je v žiadnom prípade prípustné
- ☑ vedíme dieťa k tomu, aby sa poškodenému ospravedlnilo a pokúsilo sa spôsobenú škodu nahradiť dobrými skutkami
- ☑ ubezpečte ho, že ho nepovažujete za zlomyseľného, ale naopak za dobré dieťa, nešetríte chválou za slušné správanie
- ☑ šikanovanie v žiadnom prípade neprejdeme mlčaním, ale je dôležité, aby sme problém v týchto prípadoch veľmi nezveličovali, niekedy, ak situácia nie je vážna, čas ju môže sám vyriešiť

V prípadoch dlhodobo trvajúceho šikanovania

- ☑ vyjadríme zreteľný nesúhlas alebo hnev (napr. slovami „sklamal si ma“, „hnevám sa na teba“) s nasledujúcou zmenou správania voči danému žiakovi
- ☑ zdržíme žiaka v škole po vyučovaní
- ☑ vyžadujeme náhradu za poškodený alebo zničený predmet
- ☑ oznámime problém rodičom, trénerovi, príp. iným, na ktorých dieťaťu záleží
- ☑ oficiálna sťažnosť riaditeľovi školy
- ☑ oznámenie šikanovania na rodičovskom združení a na zhromaždení žiakov viacerých tried
- ☑ vylúčenie z výletu, príp. inej akcie, na ktorú sa dieťa teší
- ☑ zabezpečiť pobyt dieťaťa cez prestávky v blízkosti pedagóga
- ☑ pokarhanie, prípadne zhoršená známka zo správania
- ☑ preloženie na inú školu
- ☑ vo veľmi vážnych a opakovaných prípadoch šikanovania oznámiť na polícii, požiadať o ochrannú výchovu, príp. požiadať o umiestnenie agresora v diagnostickom ústave

Ako predchádzať šikanovaniu na školách

Každá škola si musí vytvoriť a uviesť do každodenného života školy súbor pevných a reálne splniteľných opatrení a pravidiel, z ktorých je jasné, že šikanovanie sa nebude v žiadnom prípade tolerovať.

Pedagógovia majú viesť deti tak, že nikto by nemal:

- ☑ schvaľovať a odmeňovať agresívne správanie svojich spolužiakov
- ☑ odsudzovať menej sympatické deti a naopak prejavovať nekritickú obľubu niekoľkým sympatickým populárnym spolužiakom
- ☑ nemal mlčky prihliadať na nespravodlivý hnev a konanie, nečestné a povýšenecké správanie, ponižovanie druhých a využívanie slabosti druhých vo svoj prospech
- ☑ nechať sa ovplyvniť alebo presvedčiť tým, ktorý šikanuje, aby mlčal
- ☑ pripájať sa z pocitu strachu k tomu, kto šikanuje alebo k jeho parte
- ☑ posmievať sa slabšiemu spolužiakovi, niekomu, kto sa akokoľvek líši od ostatných, kto má iné názory a záujmy
- ☑ zostať ľahostajný k prejavom násilného správania
- ☑ nečinne sa prizerať a mlčať, ak sa stane svedkom šikanovania

Stratégia prevencie šikanovania

- ☑ Zameranie pozornosti na nových a nastupujúcich žiakov
- ☑ Skvalitnenie prestávok
- ☑ Zvyšovanie sebadovedomia detí
- ☑ Zahnutie problematiky šikanovania do učebných osnov
- ☑ Aplikácia intervenčného programu za pomoci pracovníkov PPP alebo CVPP
- ☑ Vypracovanie celoškolskej komplexnej stratégie

